

Dva z deviatich vytrických mlynov prinavrátia do života



Horná Mlynská dolina známa skôr pod menom Železná studienka sa v poslednom čase stáva objektom zvýšeného záujmu investorov. Niet sa im čo diviť. Táto magická oblasť rozkladajúca sa v bratislavskom lesoparku na južnej strane chránenej krajinej oblasti

Malé Karpaty fascinovala ich predchodcov už v predminulom storočí. Lokalitu pokrstili podľa vyvierajúceho železitého prameňa podnikaví mešťania, ktorí tu postavili kúpeľný dom s reštauráciou. Analýza vôd v rokoch 1826 a 1857 však spochybnila ich minerálnosť, preto kúpele zanikli a stali sa obľúbeným výletným cieľom Prešporčanov. Táto tradícia pretrváva fakticky do našich dní: kedysi historická zóna slúži dodnes na rekreáciu a aktívny oddych.

V čom spočíva genius loci – duch miesta, ktorým Železná studienka dodnes priťahuje záujem všetkých ľudí bez rozdielu veku? Prešporský historik Karl Benyovszký vo svojich memoároch vyzdvihuje jej „nádhernú scenériu a opustené zákutia“. Železná studienka je zároveň názov železničnej zastávky neďaleko Červeného mosta ležiacej na trati, po ktorej dorazil 20. augusta 1848 z Viedne do Prešporku prvý vlak ťahaný parným rušňom.

Pamiatky v harmónii s prírodou

Výnimočnosť Železnej studienky však nevyviera iba z prírodných krás. Za zmienku stoja aj unikátne technické stavby – pamiatky v pravom zmysle slova, ktorých harmóniu s okolitým prostredím nemožno prehliadnuť. Ich spektrum je zaujímavé a bohaté: zariadenia lesného a rybného hospodárstva, náhony, rybníky či sústava štyroch jazier z roku 1846 – kedysi využívaných na pohon mlynov, dnes na chov rýb. Za zmienku stojí, že na spodnom toku Vydrice, ktorý pre most Lafranconi preložili do kanála, bolo kedysi 5 pevných a na Dunaji 6 plávajúcich mlynov.



Originálnu kapitolu v histórii Železnej studienky tvorí deväť vodných mlynov na strednom toku potoka Vydrice, ktorý ňou preteká. Dobové pramene ich spomínajú už v roku 1455. Po stáročiach po nich ostali zväčša len ruiny a svedectvá dobových obrázkov. Koncom 19. storočia totiž zanikli alebo sa niektoré z nich premenili na výletné reštaurácie. Dodnes sa zachoval iba deviaty – Suchý mlyn. Klepáč, v poradí ôsmy, zanikol pred rokom 1970 a ešte nedávno sa spoza trosiek prizeral vlastnej agónii. To je však, našťastie, minulosť. V súčasnosti sa obidva už opravujú.

Na rozdiel od plánovaných novostavieb v tejto lokalite – výstavby prvého hotela (Euro Active Group), prestavby bývalej reštaurácie Snežienka na

hotel (Snowdrop) a rekonštrukcie areálu bývalého Štátneho sanatória (Arca Capital Slovakia) – obnova výdrických mlynov nie je v žiadnom protirečení s názormi ochrancov prírody, pamiatok či ďalšími prípadnými aspektmi verejného záujmu. Skôr naopak.

Obnova v duchu minulosti



Prvým zrekonštruovaným sa tu stane ôsmy mlyn niekdajšej chudobnej usadlosti **Klepáč**, ktorého hrubú stavbu dokončili už vlni. Ešte donedávna sčasti zbúraná a sčasti rozpadnutá budova slúžila ako mlyn až do roku 1911. Neprešlo ani desať rokov, a Ľudovít Gratzl si z neho v roku 1920 urobil výletnú reštauráciu, ktorú však v roku 1932 nový majiteľ Jozef Raban rozšíril na letný hotel. V súčasnosti sa o jeho rekonštrukciu stará rovnomenné združenie, ktoré predstavilo zámer obnoviť v areáli mlyna výletnú reštauráciu, postaviť ihriská i stanovú základňu a v jeho interiéri zriadiť skautské klubovne, viacúčelovú sálu či byt pre správcu. Ostatné priestory poslúžia deťom a mládeži.

Zakladajúcimi členmi Združenia Klepáč sú Viliam Sedlár (manžel reštituentky), profesor Miror Šrámka a Michael Dragašič, konateľ spoločnosti Euro Active Group, ktorá rekonštrukciu mlyna finančne podporuje a na Železnej studienke plánuje aj prestavbu rybárskej reštaurácie na hotel. Podľa jeho stanov je cieľom, aby pozemok a nehnuteľnosť trvalo slúžili širšiemu okruhu detí a mládeže ako základňa v prírode. Východiskom pre koncept obnovy klepáčskeho mlyna, ku ktorej vypracovala projektovú dokumentáciu architektonická kancelária MaxArt, sa stali dobové popisy a fotodokumentácia. Aby jeho historický vzhľad zachoval čo najvernejšie, využíva imitáciu pôvodných prvkov (strešnú krytinu na spôsob šindľa, kópie dobových okien, mlynské koleso na hornom prítoku). Predpokladá sa, že stavebné práce, ktoré odštartovali ešte na jar 2006, by mali byť kompletne završené v decembri tohto roku.

Deviaty – **Suchý mlyn** zachytený na mape z roku 1734 bol posledným z vydrických mlynov, ktorý tu fungoval až do roku 1868 a zachoval sa pre dnešok. Na začiatku 20. storočia prestavaný na letný penzión s reštauráciou a po druhej svetovej vojne prerobený na byty a kancelárie, podľahol začiatkom 20. storočia radikálnej prestavbe, ktorá prekryla všetky staršie vrstvy a zlikvidovala aj mlynské zariadenia. V súlade s novým územným plánom Bratislavy a podľa dohody s vlastníkom objektu – Lesmi SR ho rekonštruuje spoločnosť Euro Active Group, ktorá v prospech zachovania jestvujúcich historických prvkov podnikla najprv zabezpečovacie, statické a stavebné práce. Pri obnove postupuje podľa fotografií z čias okolo roku 1900 a dobových projektov uložených v archíve mesta Bratislava. Na neľahkom projekte sa podieľajú aj špecialisti na ochranu a rekonštrukciu národných kultúrnych pamiatok.



Hoci opätovné prinavrátenie do života nebude znamenať doslovný návrat k niekdajšej funkcii obilných mlynov, spoločenský význam tejto ich „resuscitácie“ je ďalekosiahly. Obidve stavby ožijú spolu s novým poslaním, súčasne však zostanú zachované pre ďalšie generácie v čo najpôvodnejšej podobe ako pamätníky priemyselného vývoja na širšom území Bratislavy.

Obrázky: Viliam Sedlár, Ernest Páleník a archív

1, 2, 3 – Metamorfózy Klepáča: výletná reštaurácia (1920), ruiny (2004), pred finále rekonštrukcie (2008)

4 – Suchý mlyn na dobovej pohľadnici zo začiatku 20. storočia